

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Proč nás nemají rádi?

Autorka práce: Michaela Zákorová

Vedoucí práce: prof. Miloš Havelka, CSc.

Praha, 2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně ocitovány. Práce nebyla využita k získání jiného stejného titulu.

V Praze dne 7. 1. 2016

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji panu profesoru Havelkovi za čas, který mi věnoval při výběru tématu a následných konzultacích při realizaci mé bakalářské práce.

Obsah

1.1. Stereotypy	1
1.2. Diskurzivní analýza	2
1.3. Historický exkurz	5
1.3.1. Jací jsme	6
1.3.2. Československo a Polsko	7
1.3.3. Spor o Těšínsko	8
2.1. Empirická část	14
2.2. Diskursivní analýza jako metoda výzkumu	14
2.3. Kritická diskursivní analýza (CDA)	16
2.4. Výzkumné téma a sběr dat	17
2.5. Výsledky výzkumu	17
2.6. Závěr	24
2.7. Diskuze nad výsledky výzkumu	26

Úvod

Tato práce se bude věnovat stereotypům národní povahy, které budu nahlížet pomocí diskursivní analýzy. V textech, které budu pomocí této metody analyzovat, budu hledat především způsob používání stereotypů, jak autostereotypů, tak heterostereotypů. Zaměřím se také na pojem národní povahy, zda-li se v těchto textech odráží text „Jací jsme“ od Ferdinanda Peroutky. A vzhledem k tomu, že celé téma je o mezinárodní neoblíbenosti, budu se zajímat o reflexi neoblíbenosti Československa na pozadí historického exkurzu v porovnání s dobovým tiskem, který mi je zkoumaným vzorkem.

V první části popíšu stereotypy jako takové, zaměřím se zejména na stereotypy národní, abych přiblížila, co je mým cílem sledovat ve svém výzkumu. Uvedu příklady národních stereotypů a jejich roli ve společnosti, abych nastínila důvod, proč mě toto téma zajímá. Uvedu postoje různých autorů, kteří se stereotypům věnují. A v další části se budu věnovat historickému exkurzu, který mě vedl ke zkoumání tématu naší mezinárodní neoblíbenosti, který napovídá název mé práce, protože jeden z cílů této práce je i předložit problematiku a téma národní neoblíbenosti Československa ve 30. letech minulého století, kterou se zabývají dobové články, které reagují na událost mistrovství světa v polské Krynici.

Zmíním článek od historika Iva Barana, který napsal o československo – polském sporu o Těšínsko. Toto usnadní čtenářovu orientaci v následné empirické části, kde budu rozebírat naši neoblíbenost na základě tvrzení v člancích z Českého slova, A-Zetu, Lidových novin, Národních listů a Přítomnosti u příležitosti konání mistrovství světa v hokeji v Polsku. Budu analyzovat kulturní diskurs doby, protože mým výzkumným materiálem jsou dobové články v celospolečenském tisku. Vzhledem k rozsahu celé práce se nesnažím o jakékoli celospolečenské závěry, které by se vztahovaly na mezinárodní postavení Československa ve 30. letech minulého století, mým cílem je představit toto málo diskutované téma a nastínit možné manipulativní zneužívání určité události.

V empirické části této práce popíšu metodu výzkumu, kterou jsem použila, tedy diskursivní analýzu. Ukážu, co tato metoda sleduje, jak se používá a k čemu nám jsou výsledky. Následně uvedu svůj výzkumný materiál a článek po článku vlastní interpretace informací, které pomocí diskursivní analýzy dostanu. V poslední části se pokusím o diskuzi nad výsledky. Můj výzkumný materiál je k nahlédnutí v příloze této práce.

Strukturu této práce jsem rozdělila na část teoretickou a na část empirickou, které jsou dále děleny na podkapitoly. V první podkapitole uvedu definice stereotypů, k čemu stereotypy vedou, tedy jaké mají funkce a jak se šíří společností. Ve druhé podkapitole popíšu metodu výzkumu, kterou jsem si

zvolila, a to diskursivní analýzu. Ve třetí podkapitole teoretické části uvedu historický rámec Československa, použila jsem text od Ferdinanda Peroutky, abych uvedla téma národní povahy v této práci. Poté problematiku Česka, Slovenska a Polska, tj. vznik, zahraniční politiku Československa a nakonec uvedu téma sporu Československa s Polskem o tehdejší území Těšínska.

Ve druhé části této práce se budu věnovat empirické části. Začnu opět úvodem, kde seznámím čtenáře s metodologií výzkumu a objasním, co je cílem mé práce. V dalších podkapitolách upřesním diskursivní analýzu jako metodologii výzkumu, kritickou diskursivní analýzu jako způsob této metody výzkumu a dále se dostáváme k mému sběru dat a z toho plynoucího vzorku, který jsem zkoumala. Na to navazuje podkapitola, kde uvádím výsledky výzkumu, jsou tam citované pasáže z mého vzorku a vlastní interpretace, které jsou pro mě zároveň výsledkem mé metodologie. V závěru shrnuji své výsledky a zakončuji svou práci diskuzí nad těmito výsledky a promluvím i o limitech, které doprovázely mou metodologickou práci.

1.1. Stereotypy

K tématu stereotypů jsem po konzultaci s panem profesorem Havelkou použila jako stěžejní knihu, ze které jsem čerpala informace a pohled na toto téma, „O povaze předsudků“ od Gordona W. Allporta, (Allport, Gordon W., O Povaze předsudků, Praha: PROSTOR, 2004). Abych zarámovala pojetí stereotypů od více autorů, použiju pár dalších citací od jiných autorů, kteří o stereotypech píšou. Také vysvětlím pojmy stereotyp, předsudek a generalizace.

Podle Allporta je stereotyp jednotvárný, ustálený, navyklý vzorec chování a myšlení. Nejčastějším projevem stereotypu vůči druhým jsou diskriminace a předsudky, tedy odlišné chování k druhým díky jejich příslušnosti k určité skupině – např. náboženské, národnostní, etnické, sociální aj. Podle Allporta někteří autoři považují předsudek a stereotyp za synonyma, jiní naopak definují předsudek jako negativní stereotyp. Protože stereotypní myšlení může být i pozitivní, říká se třeba, že „Francouzi jsou velmi elegantní“, nebo že „lidé s brýlemi vypadají inteligentně“. Stereotyp vzniká na základě zjednodušení, přehánění nebo překroucení pravdy, generalizací a představení některých kulturních atributů jako přirozených, příkladem může být, že „cikáni mají to tuláctví a nezodpovědnost v krvi a nikdy nebudou chtít pracovat“, (Allport, Gordon W. O povaze předsudků, 2004, 1. kapitola). Tématu stereotypního vnímání a předsudků ve společnosti se zabývalo a zabývá mnoho autorů a vzniklo mnoho výzkumů na toto téma, proto není těžké najít bezpočet definic co to je stereotyp a co je předsudek a jakou roli hrají nebo hrály tyto pojmy ve společnosti. Mike Cardwell definuje stereotyp jako fixní, nadměrně generalizovaný fakt o určité skupině nebo společenské třídě lidí, (Cardwell, Mike. Dictionary of Psychology, 1999, dostupné z: simplypsychology.org). Z literatury, kterou jsem použila (např. Cardwell, Allport, Hahn, et. al, které cituji níže) také vyplývá, že stereotypy jsou

kulturně, nábožensky a sociálně kolorované a působí integračně a identitotvorně. Což znamená hlavně dělení se na tzv. „my“ a „oni“, tuto teorii vysvětluje např. Christian Huck nebo Henri Tajfel, které také cituji v dalších odstavcích, kde téma rozvíjím.

Stereotypy tito autoři rozdělují na tzv. autostereotypy a heterostereotypy. Při rozdělování na „my“ a „oni“ můžeme stereotypně vnímat vlastní skupinu, do které se řadíme, i cizí skupinu. Švýcarský gymnaziální profesor Christian Huck vysvětluje svým studentům v Münchensteinu, že pocit sounáležitosti s nějakou skupinou může vzniknout pouze, pokud existuje také místo mimo tuto skupinu. Proto potřebuje mít každá skupina tzv. cizí skupinu, vůči které se vymezuje, skupinu která ztělesňuje vlastnosti, které vlastní skupina odmítá, (dostupné z: www.chrhuck.ch/werbung/inout). Skupinové stereotypní vnímání, tzv. in-group a out-group úzce souvisí s mým tématem národních stereotypů, protože národy a etnické skupiny se v tomto případě vnímají a rozdělují jako in- a out- group, proto ještě uvedu definici od Henriho Tajfela, který se tímto tématem zabýval v několika svých knihách, které cituji níže.

Tajfel uvádí, že skupiny - např. společenská třída, rodina, fotbalový tým aj., ke kterým lidé patřili, byly důležitým zdrojem pýchy a sebevědomí. Skupiny nám dávají smysl sociální identity: pocit sounáležitosti se sociálním světem. Pomáhají nám utvářet žebříček hodnot a status nás samotných díky skupině, ke které se řadíme. Příkladem může být tvrzení, že „Anglie je nejlepší země na světě“. Můžeme náš vlastní status zvýšit diskriminací a udržováním předsudků vůči cizí skupině - tzn. vůči skupině, ke které se neřadíme. Například, „Američané, Francouzi atd. jsou banda zoufalců“. Proto rozdělujeme, skrze proces kategorizace, svět na „my“ a „oni“ (tj. třídíme lidi do sociálních skupin). Toto je známo jako in-group (my) a out-group (oni). Teorie sociální identity říká, že in-group, tedy vlastní skupina diskriminuje out-group, cizí skupinu, aby tím zvýšila svůj vlastní status, (Tajfel & Turner. An integrative theory of intergroup conflict. The social psychology of intergroup relations, London: Greenwood publishing group, 1979, str. 33 – 47).

Stereotypně tedy můžeme vnímat jak sami sebe (in-group), tak také ty ostatní (out-group). Mluvíme tedy o autostereotypech, stereotypním vnímání vlastní skupiny a heterostereotypech, stereotypní vnímání cizí skupiny. Píšu-li tuto práci o Československu v době 30. let a jeho mezinárodním postavení v meziválečné Evropě, zajímám se o stereotypní vyjádření Čechoslováků o sobě samých i o jejich tvrzení o příslušnících jiných národů. Protože cílem této práce je kulturní diskursivní analýza neoblíbenosti Československa. Z toho plyne, že se budu zabývat stereotypy národní povahy pomocí analýzy diskursu dobového tisku. Ten se zabýval událostmi okolo mistrovství světa v hokeji v polské Krynici a to vedlo k diskuzi o československé neoblíbenosti. Budu mimo jiné zkoumat pojem národní povahy, kterou definuje Allport takto: *Pojem „národní povaha“ naznačuje, že příslušníci určitého*

národa se navzdory vzájemným etnickým a rasovým, náboženským či individuálním rozdílům podobají určitými základními vzorci přesvědčení a chování jeden druhému víc než příslušníkům jiných národností, (Allport, Gordon W., O Povaze předsudků, Praha: PROSTOR, 2004, str. 144). To znamená, jestli se s tímto pojmem, který Allport definuje, setkáme v těchto článcích. Zda-li se tímto pojmem ve společnosti zabývali, či se vůbec neobjevoval.

Stereotyp a národní povaha nejsou jedno a totéž. Ani národní povaha zcela nevyčerpává téma stereotypů. Pouze tímto vymezují téma stereotypů, o které mi jde. Definice stereotypu například podle Cardwella, jak jsem uvedla výše je, že stereotyp je fixní, nadměrně generalizovaný fakt o určité skupině nebo společenské třídě lidí, (Cardwell, Mike. Dictionary of Psychology, 1999, dostupné z: simplypsychology.org). Národní povaha není nadměrně generalizovaný fakt o skupině lidí, tedy o národu. Národní povaha vychází ze společně sdílených zážitků a zkušenosti života na určitém území. (Havelka, Miloš. Sociologické texty: Skupinové mentality. Historické a systematické předpoklady tematizace problému mentalit v sociologii. SP 02:12. SOÚ, 2002). Což ale neznamená, že může být stereotypně vnímaná.

Výše jsem popsala, co to znamená stereotyp, jakou roli hraje ve vymezování se na skupinu „my“ a „oni“ a také to, proč se tak děje. Také jsem napsala, že téma stereotypů v této práci se týká tématu národní povahy. Nyní pomocí textu od Hanse Henninga a Evy Hahn nahlédneme, jakým způsobem se stereotypy nejlépe rozšiřují a uplatňují ve všech vrstvách společnosti.

Národní stereotypy zřetelně vystupují v lidovém humoru. Vtipy žijí z redukce a jsou srozumitelné pouze tehdy, pokud informaci, která je vypravěčem vypuštěna, rozumí všichni zúčastnění. Jeden z nejběžnějších stereotypů, je stereotyp etnický (Hahn, et al, Stereotyp, Identität und Geschichte. Die Funktion von Stereotypen in Gesellschaftlichen Diskursen, Frankfurt: Peter Lang, 2002, 1. kapitola). Na základě stereotypního uvažování můžu ihned vymyslet lidovou anekdotu. Tedy pokud začneme vtip slovy: „Dohadují se Francouz, Angličan a Čech o národnosti Adama“, české osazenstvo zřejmě zpozorní a s úsměvem na tváři bude očekávat nějaký autostereotypní obraz Čecha, proto můžete pokračovat: „Francouz říká: „Určitě to byl Francouz, protože jenom Francouze napadne taková móda, jako je fíkový list.“ Angličan říká: „O původu gentlemana, který kvůli ženě obětuje své žebro, nemůže být pochyb.“ A Čech na to opáčí: „Ten, kdo dokáže jíst kyselá jablka, chodit celý den s holým zadkem a myslet si, že je v ráji, nemůže být nikdo jiný než Čech“. Toto jsem uvedla jako vlastní příklad.

Důležité je to, že ta nevyřčená informace musí být všemi stejně, nebo přinejmenším podobně vnímaná. Tedy vtip o Čechovi, Francouzovi a Angličanovi budu vyprávět lidem, kteří se mnou sdílejí stejný stereotypní obraz těchto národností (už jen proto, že cizinec by nemusel chápat přítomnost

Čecha v této triádě), a to lze opět ještě lépe ukázat na vtipech namířených proti Židům, Afroameričanům, Romům, ženám apod. Redukcí, zlehčováním, a tedy humorem udržujeme stereotypní vnímání o nás i o těch druhých (Hahn, et al, 2002, 1. kapitola).

Řekli jsme si tedy, co stereotypy jsou, jaké jsou stereotypy národní povahy a také to, jakým způsobem se snadno šíří do všech vrstev společnosti a jakou při tom hrají úlohu. V další podkapitole se budeme věnovat historickému exkurzu, který nám nastíní mezinárodní postavení Československa krátce po jeho uspořádání po 1. světové válce.

1.2. Diskursivní analýza

Metoda výzkumu, kterou jsem zvolila pro tuto práci, je hojně užívanou metodou pro studium společenských tendencí, které se sledují pomocí jazyka a ostatních neverbálních výrazových praktik. Ohledně popisu diskursivní analýzy čerpám zejména z prací holandského odborníka na diskursivní analýzu a kritickou diskursivní analýzu Teun A. van Dijka, který popsal tuto metodu ve svých pracích na mnoha příkladech. Většina, ne-li všechny jeho texty, jsou volně dostupné na internetu na stránkách discourses.org. Alfou a omegou analýzy diskursu je tzv. „text and talk“, (van Dijk, A. Teun. *Prejudice in Discourse*, John Benjamins Publishing Company, 1984, kapitola: Theoretical framework), což volně překládám jako text a vyjadřování. Předmětem studia analýzy diskursu jsou, jak jsem zmínila výše, všechny verbální a psané projevy. Nesleduje se přímo, co je řečeno, ale jakým způsobem je to vyjádřeno. Klade se zde důraz na způsob vyjadřování se k určitému tématu, protože se má za to, že to hraje nemalou roli ve výběru celospolečenského tématu a intence vyjadřování, tedy způsob, jakým se o daném tématu hovoří, či píše. Tedy volba jazykových prostředků – volba slov, užití gramatiky atd. Pro mě to znamená, soustředit se na zkoumaný text ze společenského, etnometodologického hlediska. Jedná se mi o analýzu společenského diskursu o problematice neoblíbenosti Československa.

Diskursivní analýza má dva cíle: systematický teoretický a deskriptivní výčet struktur a strategií různých kategorií psaného a verbálního diskursu, obojí zkoumané jako text a jako formu socio-kulturní reality a interakce, a také jako vztah těchto textových a verbálních vlastností v relevantní struktuře v jejich kognitivním, sociálním, kulturním a historickém kontextu, (van Dijk, A. Teun. *Analyzing Racism Through Discourse Analysis: Some Methodological Reflections*, John Benjamins Publishing Company, 1993, 6. kapitola). Jinými slovy diskursivní analýza má za cíl systematicky popsat, podat zprávu o žité realitě, o kontextu událostí, ne o událostech jako takových, ale o tom, jak tyto události společnost vnímala. Vzhledem k tomu se můžeme ptát, tedy klást výzkumnou otázku v rámci analýzy diskursu v rámci kognitivního, sociálního, kulturního nebo historického kontextu,

podle toho se pak přizpůsobí výzkumný materiál. Tudíž my se můžeme v rámci jedné události tázat v rámci metody diskursivní analýzy na více výzkumných otázek. Proto také v této práci používám spíše termín výzkumné téma, než výzkumná otázka. Ptám se na více věcí na jednou, abych získala ucelené téma, které mě zajímá. Jaké jsou objevující se stereotypy, přesněji autostereotypy a heterostereotypy, objevuje se v textech pojem národní povahy, a jak se v tomto tématu reflektuje samotné téma sportovně – kulturní události v Krynici?

1.3. Historický exkurz

Historický exkurz jsem zařadila, protože je nutné uvést širší pozadí události, jejíž diskursivní analýze se chci věnovat. Událost mistrovství světa v Krynici a téma, které to vyvolalo v dobovém tisku, vznikl na určitém historickém pozadí. Pokusím se tedy pomocí literatury zarámovat toto téma z historické perspektivy.

1.3.1. Jací jsme

Já jsem si vybrala text od Ferdinanda Peroutky „Jací jsme“, kde píše, že *snaha řešit problém národní povahy má v našem prostředí dlouhou tradici ... Vcelku jako národ nevíme dosti dobře, jací jsme. Povaha každého národa je více méně živým tajemstvím. Naše tajemství je však ještě o něco tajemnější než tajemství ostatních* (Peroutka, Ferdinand. Jací jsme, Praha: Obelisk, 1924, str. 7). To, že tento text vznikl a konstatováním tajemným tajemstvím naší národní povahy, napovídá, že to je téma hodné naší pozornosti v této práci. Ferdinand Peroutka byl prvním šéfredaktorem Přítomnosti a tento text byl jako první také otisknutý v Přítomnosti, než vyšel knižně. Přítomnost byla jedním z nejvýznamnějších časopisů meziválečné doby, a proto je pro moje studium problematiky národní povahy, národních stereotypů i naší mezinárodní neoblíbenosti stěžejní. Existují další tituly zabývající se národní povahou, já jsem pro tuto práci zvolila pouze Peroutkův text v návaznosti na Přítomnost. Právě v Přítomnosti vyšel článek „Jací jsme“ od Ferdinanda Peroutky a také stěžejní článek pro můj výzkum, a to „Proč nás nemají rádi?“ od redaktorů Schiezsla a Fuchse.

O naší povaze Peroutka dále píše, že jsme se vždy spokojovali se rčením, že *jsme národem Husa a Komenského. Přijde-li nějaký cizinec, kterému chceme ukázat, jací jsme, vedeme ho do muzea nebo zavezeme na Slovensko nebo na Chodsko, kde mu ukazujeme kroje, které se nosí už jen na pouti, a tanec za zvuků dud, který pro nás není menší zvláštností než pro našeho hosta. Začneme-li mluvit v umění a projevech českého ducha, mluvíme vždy jen o Boženě Němcové, o Mánesovi, Alšovi a Smetanovi. Vzdálenému pozorovateli by se mohlo zdát, že český duch ve své celosti už leží na vyšehradském hřbitově*, (Peroutka, 1924, str. 8). Pokud se na tuto část textu podívám kriticky, vidím jistou dávku pragocentrismu, ale také tímto směřuje ke konstatování, že v jeho době cítil absenci

kulturního dění. Lidé na Slovensku a Chodsku, kde se udržují tradice a kroje, by tento postoj jistě nesdíleli, ale lidé ve městech, například právě v Praze žádné takové tradice již neudržují a vzhledem k pravděpodobné absenci občanské angažovanosti, mohou sdílet Peroutkův pohled. S tímto vyjádřením se plně setkáme v textech periodik, kde zazní jasná výzva k větší kulturní a občanské angažovanosti ve smyslu havlíčkovské a masarykovské drobné práci pro národ, tedy přesně řečeno jakoukoli společenskou aktivitu, kde se formulují myšlenky, aktivně se vytváří hodnoty, ze kterých se rekrutují lidé, kteří mohou mít díky tomu politické vize.

Z Peroutkova textu jsem vybrala další citaci a to, že *...českou národní povahu jsme sami dlouho hledali jako nějaký rukopis založený v knihovně. Hledali jsme ji tu v lidové písni, tu v obrázcích na skle, v truhlách, v Národopisném muzeu, hledali jsme se složitě a namáhavě v Českých bratřích, splétali jsme emblémy z ocasů lva na našem znaku, hlásali jsme připojení na českou duchovní tradici, o které jsme dobře nevěděli, jaký je a v čem spočívá. Moderní sociolog, který chce být hoden toho jména ... musí se rozhlédnout po živém, přítomném národě kolem, jak proudí ulicemi, pracuje v továrnách, kupuje, prodává a baví se* (Peroutka, 1924, str. 7). Tuto část si vykládám jako jasný požadavek přestat se ohlížet zpět na základy, o které se Československo opírá, ale zaměřit se na to, kam tento stát směřuje. Jaké je jeho mezinárodní postavení, přítomnost a vize do budoucna, které na to navazují. Vzhledem k tomu, že o tom, ale Peroutka měl potřebu napsat takový obsáhlý článek, znamená to, že tato potřeba vyvěrala z absence této skutečnosti, tedy přiměřené národní sebeuvědomění.

Pro mou práci z toho plyne možná hypotéza, že se toto tvrzení určitým způsobem odrazí ve zkoumaných dobových člancích. Bude možné nahlížet tyto články právě z pohledu toho, že předpokládám, že zde byla absence přiměřeného národního sebeuvědomění. S tím souvisí otázka národní povahy a pojem národní povahy, jak s tímto pojmem tisk nakládal a zda se vůbec zmiňoval.

1.3.2. Československo a Polsko

Československo a Polsko se osamostatnily jako republiky v roce 1918. V této době se také stanovily hranice. Československu patřilo území Čech, Moravy, Českého Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi. S Polskem jsme tedy sdíleli území Slezska. Nyní ale ještě uvedu krátký historický exkurz Česka a Slovenska.

Díky tzv. lásce k vlasti, ale především kvůli dopravní infrastruktuře, na které byl napojen ekonomický rozvoj a prosperita, si Češi nárokovali zejména česko-jazyčné území. Jazykem jsme se dělili na „My“ a „Oni“. „My“ jsme ale po první světové válce byli Československo. A to proto, že podle historiků byla Velkomoravská říše první historicky doložený stát v Evropě, na kterém participovali Češi a Slováci dohromady. Ačkoli po rozpadu Velkomoravské říše připadlo Slovensko pod Maďarskou korunu,

podobnost nejen jazyková se mezi oběma národnostmi nesešla. Zvláštní ale je, že přes veškerou podobnost, která byla spatřována mezi oběma národy, tyto národy nikdy doopravdy nespojila. Kulturní a jazyková dominance Čechů byla zjevná již v 19. století a snahy prosazování češtiny na úkor slovenštiny byly velké a celkem pochopitelné vzhledem k absenci spisovné slovenštiny a většího počtu kulturních děl vůbec. Další věcí byl český protestantismus a slovenský katolicismus, (Holý, Ladislav. Malý český člověk a skvělý český národ, 2001, 1. kapitola).

Češi a Slováci mezi sebou viděli a hlavně chtěli vidět podobnosti, zároveň však nikdy nebyli schopni tolerovat odlišnosti. Spojoval je zejména vyšší cíl, a to byl samostatný stát po rozpadu monarchie, (Holý, 2001, 1. kapitola). Do té doby utlačované – již národy, nemohly dále setrvat v rámci Rakousko-Uherska, ale rozbouraná doba skýtala samostatnost pouze těm, kteří dokázali svou emancipaci, a tak šly odlišnosti stranou, (Holý, 2001, 1. kapitola). *Například Masarykovo memorandum „Independent Bohemia“, napsané roku 1915 pro britského ministra zahraničních věcí, předkládá vizi českého státu jako monarchie, ve které by se „slovenské kraje v Severních Uhrách“ připojily k českým zemím. Memorandum jasně říká, že „Slováci jsou Čechy, přesto, že užívají svého nářečí jakožto spisovného jazyka“. ... Takzvaná Washingtonská deklarace z 18. Října 1918 hovořila na jedné straně o „československém národě“ a na druhé straně o právu Čechů být sjednoceni se „slovenskými bratřími na Slovensku“* (Holý, Ladislav. Malý český člověk a skvělý český národ, Praha: SLON, 2001, str. 88). To doplňuje Ladislav Holý komentářem, který z této části vyplývá, a to, že se politici snažili mást různými formulacemi, *aby neměli spojenci výhrady, že Češi a Slováci vytvářejí ve střední Evropě nový stát, jehož etnická heterogenita se v malém podobá rakousko-uherské říši, kterou odsoudili k zániku,* (Holý, 2001, str. 89). Tímto naznačuji kontext vzniku Československa.

Touha po vlastní republice a optimismus Československé národní radě nechyběl. Jazyk se stal určujícím znakem národa, tak jak o tom smýšlel Herder, oproti Bolzanově myšlence teritoriality, (Havelka, Sociologické texty, 2002). Zajímavě se tyto dvě koncepce setkávají ve sporu o Těšínsko vzhledem k sčítání lidu v roce 1921, o kterém pojednává následující kapitola. V další části své práce se díky textu od Iva Barana podíváme na územní spor o Těšínsko, který nahlížím v návaznosti na tento historický exkurz k počátkům republiky.

1.3.3. Spor o Těšínsko

Vhledem k tematickému zaměření mé práce, nebudu popisovat historický exkurz o těšínském území, abych čtenářům přiblížila okolnosti sporu, který popisuje historik Ivo Baran, protože jeho text nás zajímá především několika málo tvrzeními, které osvětlují nepřátelské společenské naladění Polska vůči Československu.

Ivo Baran, Ph. D. na webovém portálu „Dějiny a současnost“ napsal článek, jehož části zde ocituji: *Jedním z nejčastěji diskutovaných problémů týkajících se národnostních poměrů na Těšínsku je přitom otázka prvního československého sčítání lidu z roku 1921, které je polskými autory obecně vnímáno ve vztahu k Polákům jako neobjektivně provedené, ne-li přímo jako zfalšované. Zápas o Těšínsko byl nejtěžším a nejdelším sporem, který musela Československá republika po první světové válce vést o své hranice. vojenská akce československých vojsk z ledna 1919 vedla k obsazení sporného území a k přenesení sporu o toto území na mírovou konferenci v Paříži. Jelikož se Československo a Polsko nedokázaly dohodnout na tom, jakým způsobem by se toto území mělo rozdělit, padlo v září 1919 rozhodnutí uspořádat zde plebiscit. Několik následujících měsíců plebiscitních příprav patřilo k nejtragičtějším obdobím v historii Těšínska. Česká i Polská strana se snažila získat si přízeň co největšího počtu zdejších obyvatel a v tomto svém úsilí pokládali Češi i Poláci takřka každý prostředek za dovolený. Národnostní napětí vyvrcholilo na jaře 1920, kdy se s blížícím termínem zamýšleného plebiscitu vystupňovalo nepřátelství a emoce obou stran. Na Těšínsku docházelo k bouřím provázeným násilnostmi a vyháněním obyvatelstva druhé národnosti. V této situaci proto přestávalo být reálně uskutečnění plebiscitu, jehož výsledek by byl oběma stranami uznán. Bylo proto rozhodnuto řešit spor arbitráží velmocí, jehož výsledek byl nepochybně příznivější pro Československo, které získalo v podstatě vše, co požadovalo, tedy celý ostravsko-karvinský kamenouhelný revír a košicko-bohumínskou dráhu, která v této době tvořila jediné fungující dopravní spojení českých zemí se Slovenskem. Rozhodnutím Rady velvyslanců z července 1920 však česká strana kromě toho, co žádala, získala také cosi, oč vůbec nestála, totiž silnou polskou menšinu ve své části Těšínska. Otázka polské menšiny na československém Těšínsku hrála po celé meziválečné období významnou roli ve vztazích mezi oběma státy a zvláště ve třicátých letech se stala ze strany polské diplomacie předmětem zvláštního zájmu a oficiálním důvodem k nepřátelské politice Polska vůči ČSR, (Baran, Ivo. Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009).*

Další věc, kterou ocituji z tohoto článku, je způsob, jakým bylo provedeno ono sčítání lidu v roce 1921, které nám polská strana měla, nebo má, za zlé, protože je to otázka jazyková a zmiňuje Ivo Baran (Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009) výše. Toto je můj spojovací můstek k článku Proč nás nemají rádi?; v Přítomnosti z roku 1931 a dalších periodických, který se týkal naší mezinárodní neoblíbenosti, které si veřejnost všimla a začala rozebírat v tisku po mistrovství světa v ledním hokeji v polské Krynici.

Celkem získalo Československo 1280 km² (56 %) z území historického Těšínského knížectví. Na tomto území žilo podle rakouského sčítání lidu z roku 1910 celkem 286 704 obyvatel, z toho 139 016 Poláků, 34 249 Němců a 113 319 Čechů. Je třeba připomenout, že polští představitelé již toto sčítání pokládali

za nekorektně provedené a zveličující počet Čechů a Němců na úkor Poláků. Jedním z řady specifík Těšínského Slezska byla existence početné skupiny obyvatel, kteří sice hovořili místním polským dialektem („po našem“), ale zdráhali se přijmout polskou národní identitu. Tito lidé trvali na svém regionálním „slezském“ původu, v opozici vůči snahám polského národního hnutí považovat všechny zdejší polsko-jazyčné obyvatele za příslušníky polského národa. Pro tyto národnostně indiferentní obyvatele Těšínska se vžilo označení Šlonzáci, tj. Slezané, přičemž slovo Šlonzák je vlastně fonetickým přepisem polského výrazu pro Slezana (Ślajak). ... V období československo-polského sporu se šlonzakovci vzhledem ke své protipolské orientaci vcelku přiklonili na českou stranu, (Baran, Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009). Toho chtěla česká strana samozřejmě využít při onom sčítání lidu v roce 1921 a tehdejší zemský prezident napsal na ministerstvo vnitra dopis, kde píše, že se musí přijmout taková směrnice, aby byla demonstrována početní převaha Čechoslováků, (Baran, Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009).

Pomocí Baranova textu popíšu, jak toto sčítání lidu proběhlo, podle jakých směrnic a proč to vyvolalo vlnu odporu na polské straně, ocituji poslední část článku od Iva Barana (Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009). *Na Hlučínsku, které bylo odděleno od Německa a připojeno k Československé republice v únoru 1920, existovala do značné míry obdobná situace jako na Těšínsku, pouze s tím rozdílem, že to bylo zdejší obyvatelstvo (tzv. pruští Moravci), které se ve své většině samo k české národnosti nehlásilo, jelikož v 19. Století nebylo zasaženo procesy, jež vedly k zformování novodobého českého národa. O subjektivní orientaci zdejšího obyvatelstva nejlépe svědčí skutečnost, že při nadpoloviční většině hlasů německé politické strany. Československým úřadům bylo ovšem zcela jasné, že hlučínští Moravci nesmí dostat příležitost, aby si svou národnost sami vybrali, protože pak by se zřejmě ve své většině přihlásili k německé národnosti. Tváří v tvář této situaci proto postupovaly československé úřady na Hlučínsku důsledně podle výše zmíněné zásady, totiž že národnost je dána mateřským jazykem, nikoli subjektivním cítěním,* (Baran, Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009).

Jak ale situace napovídá, na Těšínsku by to dopadlo přesně naopak, a tak se úřady rozhodly pro uplatnění jiné strategie, a to zavedení principu svobodné volby. Byla zde vytvořena zvláštní kategorie – Šlonzák Čech, Šlonzák Polák, Šlonzák Němec, (Baran, Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009). Polská strana československé sčítání lidu v roce 1921 nikdy neuznala a polemiky se vedly mezi historiky řadu let. Ani dnes není jasné, kam skupinu obyvatel hovořících „po našem“ zařadit, (Baran, Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009). Na tomto pozadí se vytvořil jistý antagonismus Poláků vůči Čechům,

a jak zmiňuje Ivo Baran (Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009) výše, byl to oficiální důvod nepřátelské politiky Poláků vůči Československu.

Tato kapitola sestává z citátů textu o územním sporu o Těšínsko. Rámuje to historickou událost, která je možnou hypotézou pro mezinárodní neoblíbenost mezi dvěma státy. Novinové články rozvířily téma neoblíbenosti Československa právě na základě konající se akce na Polském území. Jako hlavního nepřítele Čechoslováků jmenují právě Poláky, proto reflektují právě tuto historickou událost, jako historický rámec možné mezinárodní neoblíbenosti.

1.3.4. Československo v kontextu

V rámci historického kontextu, kde jsem představila národní povahu podle Ferdinanda Peroutky, tak jak ji zachytil v době První republiky a spor o těšínské území, které nám autoři, kteří se tomuto tématu věnují, (např. Ivo Baran, Rudolf Žáček, Věra Olivová a další), představují jako jeden z největších sporů o území, které Československo v novodobých dějinách vedlo a tím pádem ho zahrnují jako pádný argument pro neoblíbenost, představím i historický kontext vzniku Československa jako takového, protože samotný vznik trval poměrně dlouho a provázela ho různá úskalí, proto se pokusím nastínit, jak tento nový útvar uprostřed Evropy mohly vnímat okolní státy.

Abych lépe nahlédla do problematiky vzniku Československa, na doporučení pana profesora Havelky jsem vybrala knihu Jana Rychlíka Češi a Slováci ve 20. století, Spolupráce a konflikty 1914 – 1992. Jak již v předmluvě autor píše, kniha pojednává zejména pro nás ne o tolik publikované události z pohledu slovenské strany. Ukazuje rozdíl v chápání data vzniku Československa, u nás stále oslavovaný 28. říjen 1918 a velmi podrobně se věnuje myšlenkovým proudům již od revolučního roku 1848 a dále až ke vzniku Československa. Těch myšlenkových proudů za tu dobu, řekněme od roku 1848, až po rok 1918 bylo mnoho, a to jak na straně české, tak na straně slovenské, a to nejen na straně české v českých zemích a na straně slovenské na slovenské straně území, ale také myšlenkových proudů Čechů v zahraničí a Slováků v zahraničí. Potýkání se s problematikou historického a přirozeného práva, odlišností, stejně tak podobností obou jazyků, kultury a náboženství. Předmětem této práce není zabřednout do popisu a vysvětlení událostí, které dovedly území, na kterém vzniklo Československo k tomu, že tento státní útvar nakonec vznikl, ale nastínění problematiky, která jej doprovázela a její dopad na evropské státy, bez kterých by jistě nevznikla.

Zjednodušeně o této problematice pojednává i Ladislav Holý ve své knize Malý český člověk a skvělý český národ. Jako stěžejní pro tuto práci vidím myšlenku, kterou formuluje jak Jan Rychlík, tak Ladislav Holý, a to účelové chápání Čechoslováků. *...národní princip, jakožto výraz přirozeného práva národů na sebeurčení, měl nahradit existenci starých států, tvořících často nesourodý konglomerát*

různých celků získaných během dlouhé doby vládnoucími dynastiemi. Snaha spojit příslušníky téhož národa do národního státu samozřejmě rozbíjela staré hranice a zároveň vytvářela početné národnostní menšiny, jejich postavení mělo být řešeno rozsáhlou kulturní autonomií. Jedním z takto koncipovaných národních států bylo i Československo. Jak už bylo řečeno, jeho vznik ovšem předpokládal prezentovat Čechy a Slováky jako jeden národ, protože jinak by nebylo možno přesvědčit dohodové mocnosti o účelnosti jeho vzniku: místo jednoho mnohonárodnostního státu – Rakousko-Uherska – by se totiž ve jménu národního principu vlastně požadovalo zřízení jiného mnohonárodnostního státu. Vydávání Čechů a Slováků za jeden národ bylo proto tehdy všeobecně přijímáno Čechy i Slováky, byť z různých důvodů. Na české straně šlo především o skutečné přesvědčení, že Češi a Slováci jedním národem jsou. Čeští politici ani česká veřejnost ostatně na prahu vzniku Československa vůbec nepovažovali Slovensko za nějaký problém, a pokud hovořili o národnostní otázce, měli vždy na mysli jen možné komplikace s německým obyvatelstvem. Ani na slovenské straně sice v roce 1918 nechyběli lidé, kteří považovali Slováky a Čechy za příslušníky téhož národa, ale v zásadě byla mezi Slováky teze o československém národě chápána čistě účelově jako způsob, jak se nejlépe dostat z rámce uherského státu, (Rychlík, Jan. Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992, Praha, Vyšehrad, 2012, str. 55-56).

Na pozadí této citace jsem se pokusila výše shrnout snahy Čechů a Slováků o autonomii. Je to velmi zjednodušující pohled, protože názorů na to, jak by měla budoucnost Čechů a Slováků vypadat, ať už v rámci Rakousko-Uherska, či mimo něj, bylo mnohem více. Takto to nakonec dopadlo a tímto, tedy myšlenkou společného národa ve společném státě se nakonec rozhodli Čecho-Slováci prezentovat před světem. Pro tuto práci není dále nutné rozepisovat se o náročném procesu spolupráci a konfliktech, se kterými se Češi a Slováci potýkali během 20. a 30. let.

Zahraniční politika Československa byla definovaná mnohými smlouvami, které se podepsaly v rámci formování nové Evropy po roce 1918. Základnou pro československou zahraniční politiku byla tzv. versailleská smlouva, (Olivová, Věra. Dějiny první republiky, 2000, kapitola „Versailleský systém). Podle Edvarda Beneše, tehdejšího ministra zahraniční, se na československém území sbíhaly tři hlavní proudy, a to západní, germánský a ruský. Apeloval na to, aby se Československo nestalo nástrojem jednoho z nich, ale aby z toho maximálně těžilo, (Olivová, Věra. Dějiny první republiky, 2000, kapitola „Zahraniční politika“).

Důležitá byla také role Československa v rámci Společnosti národů. *Československo patřilo také k zakládajícím členům Společnosti národů, Edvard Beneš se intenzivně podílel na její činnosti a postupně se stal jedním z jejich vedoucích činitelů. ... Československo se také programově stalo azylovou zemí demokratické emigrace vypuzené ze své země nedemokratickými režimy. Na počátku*

to byla početná emigrace ruská a ukrajinská, poté emigrace maďarská, postupně k ní přibyla emigrace bulharská, židovští studenti z Polska a Maďarska a nakonec emigrace německá a rakouská, (Olivová, Věra. Dějiny první republiky, Praha: Karolinum, 2000, str. 103). Tato geopolitická situace mohla být, a také byla, dobrým důvodem pro nevráživost některých států vůči Československu. Zvláště, když Benešova zahraniční politika šla proti záměrům některých států, a to svým cílem zapojit se do evropských struktur vytvořených versailleským systémem, jehož základem bylo spojení s Francií, (Olivová, Věra. Dějiny první republiky, 2000, kapitola „Zahranční politika“).

Jedna z věcí, která také nahrávala mezinárodním rozepřím, byl rozpor s Maďarskem, které mělo problém se Slovenskou hranicí. Jde o to, že jakýkoli spor mezi Československem a jiným státem se neřešil pouze na mezistátní úrovni, ale vzhledem k tomu, že formování Evropy bylo stále v pohybu, se tyto události řešily hlavně na mezinárodním poli. To kladlo velkou odpovědnost na Československé politické reprezentanty. Měli jsme tu tedy hraniční spor s Polskem ohledně Těšínska, jak jsem uvedla výše a pak na jihovýchodní hranici s Maďarskem. Jak podle Jana Rychlíka, (Rychlík, Jan. Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992, Praha, Vyšehrad, 2012), tak podle Věry Olivové (Olivová, Věra. Dějiny první republiky, Praha: Karolinum, 2000) šlo v obou případech o jiný druh sporu, tj. i různé typy argumentace. Maďarská argumentace vyznívá z citace: *Po pádu monarchie vytvořená demokratická republika měla v Maďarsku pouze krátké trvání a byla již v březnu roku 1919 rozbita komunistickou republikou rad v čele s Bélou Kunem. Poté, když došlo zásahem Dohody k její likvidaci, byl nastolen represivní režim směřující k znovunastolení monarchie a k obnově předválečného velkého Maďarska. Vývoj v Maďarsku tak bezprostředně ohrožoval existenci nových států, jejichž součástí se staly oblasti přináležící před válkou k Maďarsku. V Československu šlo o Slovensko, v Rakousku o tzv. Burgenland, v Jugoslávii o Vojvodinu a v Rumunsku o Sedmihradsko*, (Olivová, Věra. Dějiny první republiky, Praha: Karolinum, 2000, str. 104). Polský spor byl zapříčiněn sporem o Těšínsko, jehož průběh a argumentace jsem popsala pomocí Baranova textu, (Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009).

Na pozadí rozpadu starého pořádku v Evropě po první světové válce je vidět, že poválečné období nebylo vždy mírumilovné, ale dalo do pohybu mnoho myšlenkových proudů, za kterými stála politická či občanská uskupení, která měla plány a vize, kterým Velká válka dala možnost uskutečnění. Mým cílem je poukázat na dobu 20. a 30. let v Československu, jako na dobu velmi hektickou, politicky i občansky náročnou a poskytnout debatu nad tímto tématem širší veřejnosti, protože laicky vnímáme toto období, jako První republiku, tj. období největšího úspěchu československé a potažmo české historie, ale pokud se chceme tomuto ideálu přibližovat, musíme diskutovat problémy a nesnáze, které toto období neslo.

2.1. Empirická část

Moje práce se týká objevujících se stereotypů národní povahy a pro svoje zkoumání jsem si vybrala metodu analýzy diskursu. Můj výzkumný vzorek jsou novinové články z 30. let minulého století. S ohledem na zadané výzkumné téma, které je formulované v první části této práce a dále s ohledem na vzorek sesbíraných dat, jsem zvolila metodu výzkumu analýzu společenského diskursu. Nebudu zkoumat, který redaktor v jakém článku se nejvíce přibližuje pravdivosti tématu, o kterém se psalo, tedy národní neoblíbenost, ale budu se snažit o interpretaci stereotypního uvažování, pojmu národní povahy a zneužití sportovní události k šíření vlastních myšlenek.

Cílem mé práce je seznámení čtenáře s tématem mezinárodní neoblíbenosti Československa v meziválečném období, a to právě pomocí analýzy společenského diskursu, kterou použiju jako metodu k výzkumu dobového tisku. V dalších podkapitolách vysvětlím, co je to diskursivní analýza a upřesním, co myslí autoři pojmem kritická diskursivní analýza. Dále také zopakuji svoji výzkumnou otázku, která mi ohraničila můj výzkumný zájem při pročítání dobových článků o tématu československé neoblíbenosti, která se v tisku řešila na počátku 30. let minulého století. Na počátku výzkumu formuluji „obecnou metodologii“, která vlastně už určuje, co pro mě budou relevantní data a jak s nimi budu zacházet. Pokud bych to neudělala explicitně, tím hůře - sama pro sebe bych si nestanovila vykazatelná pravidla práce a pro čtenáře svých výsledků bych byla nečitelná. Proto se domnívám, že je potřeba se více do hloubky zabývat diskursivní analýzou v její různorodosti a mnohoznačnosti a hledat metodologii, která by se nespolehla pouze na intuitivní uchopení diskursivní analýzy.

2.2. Diskursivní analýza jako metoda výzkumu

Diskursivní analýza je kvalitativní metoda, která si klade za cíl, jakým způsobem lidé pomocí textu či soubor textů konstruují smysl a význam objektů a aktivit sociálního světa. Je zde znát, že kořeny diskursivní analýzy jsou v lingvistice. Analyzován je žánr projevů, jejich styl a slovník. V jejím rámci jsou prováděny podrobné analýzy použitých výrazů, gramatických tvarů a rétorických figur, (Meyer, M. *Methods of critical discourses analysis*, SAGE Publications Ltd., 2001, kapitola: *Between theory, method and politics: positioning of the approaches to CDA*). Jedním z cílů je uchopit způsob, jakým je realita sociálně konstruovaná skrze jazyk a významové praktiky. Diskursivní analýza je specifická v tom, že jejím cílem není výzkum pravdivosti dokumentu a zjištění faktů o mimotextovém světě, (Hansen, Lene. *Security as Practise: Discourse analysis and the Bosnian War*, Routledge, 2006, kapitola: *States of political discourse*). Pokud vezmeme slovníkové významy pojmu diskurs, získáme modality jako rozhovor, vyprávění, diskuse nebo rozprava o nějakém tématu.

Společným významem je, že jde o verbalizované vědění, které je sdíleno, protože komunikace je možná, pouze pokud se vědění sdílí.

Wetherell, Taylor a Yates (2001a) rozeznávají šest tradic diskurzivně analytického výzkumu: 1. konverzační analýza a etnometodologie, 2. interakční sociolingvistika a etnografie komunikace, 3. diskurzivní psychologie, 4. kritická diskurzivní analýza a kritická lingvistika, 5. bachtinovský výzkum, 6. foucaultovský výzkum. Přes vzájemné rozdíly všechny tyto přístupy vycházejí z předpokladu, že porozumění psychické a sociální realitě vyžaduje zkoumat procesy, jimiž je tato realita reprezentována, reprodukována či transformována v jazyce a dalších sémiotických systémech (Zábrodská, 2009). Diskurzivní analýzu tak lze definovat jako skupinu přístupů, které se zaměřují na hledání pravidelností objevujících se při utváření významu psychické a sociální reality v psaném a mluveném jazyce (Wetherell, Taylor, Yates, 2001a), (Čermák, Ivo. Řiháček, Tomáš. Hytych, Roman. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 105). Já jsem v této práci částečně nahlédla skrze soubor novinových článků objevující se pojem národní povahy a objevující se auto- a heterostereotypy Čechoslováků v průběhu mistrovství světa v ledním hokeji, ve kterých se dozvídáme o naší tehdejší neoblíbenosti ve světě.

Můžeme tedy diskursivní analýzu chápat jako studium lidských významotvorných praktik, (Wetherell, et al, Discourse as Data, A Guide for Analysis, The open university, 2001, 1. kapitola). Patří mezi ně také kromě verbální komunikace i obrazová média, film, plakáty atd. či jakákoli jiná lidská aktivita spadající do široké kategorie neverbální komunikace. Diskursivní analýza je inovativní přístup k textu, opírá se o předpoklad, že je jazyk nedílnou součástí společenského života tak, že společenské vědy a výzkum musí vždy brát jazyk v úvahu, (Fairclough, Norman. Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research, Routledge, 2003, 1. část, 2. kapitola). A jak je zmíněno výše, je to metoda kvalitativní. Pro kvalitativní výzkum je charakteristické to, že daný problém či výzkumná otázka není nikdy zcela ohraničená, ale stále se během výzkumu vyjasňuje, (Hendl, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál, 2008, str. 408).

Já se v této práci zaměřím na to, jak interpretovat dobový diskurs, který panoval v člancích o naší mezinárodní neoblíbenosti, budu sledovat, jakým způsobem se o naší neoblíbenosti psalo, jaký převládá názor, jaké se objevovaly stereotypy a jak bylo toto téma vůbec celospolečensky důležité a diskutované. Pomocí analýzy diskursu nebudu zjišťovat, jestli jsme neoblíbeni byli, či nebyli, ale jak se o tom psalo a jaký převládá názor na toto téma, protože *diskursivní analýza nezkoumá realitu jako takovou, ale způsob, jakým je realita konstituována v jazyce a jiných znakových systémech*, (Zábrodská, Kateřina. Variace na gender, Praha: Academia, 2009, str. 67).

2.3. Kritická diskursivní analýza (CDA)

Analýza diskursu nabízí z metodologického hlediska systematické postupy sběru, transkripce a analýzy kvalitativních dat, z epistemologického hlediska má diskursivní analýza více interpretativní charakter. Pro můj výzkum jsem si vybrala, tzv. kritickou diskursivní analýzu (CDA), která se skládá ze tří stěžejních částí, a to: lingvistická část, kde se zkoumá zejména struktura textu, dále významotvorná, kde se zkoumá širší kontext a část nazvaná ideologie a moc, kde se sledují pravidla diskursu, (Hansen, Lena. *Security as practise: Discourse Analysis and the Bosnian War*, Routledge, 2006, kapitola: *States of political discourse*). V tomto případě to znamená, že sleduji strukturu novinových článků, jak jsou novinářsky postavené, o čem se v článku píše a jak jsou tyto informace řazeny. Význam širšího kontextu pro mě znamená, umístění článků v novinách, sleduji, v jaké rubrice se objevují, případně na jaké stránce, jakým písmem je článek uveden, tím sleduji prioritu článku v daném tisku. Pravidla diskursu, tzn. ideologie a moc je část, kde se objevuje zaujatost pisatele, jehož text zkoumáme. Z jaké pozice a jakým tónem, jakou dikcí redaktoři, či čtenáři ve svých reakcích psali své články.

Teun A. van Dijk definuje kritickou diskursivní analýzu jako typ diskursivně analytického výzkumu, který studuje primárně jakým způsobem je ve společnosti přijímáno zneužívání, dominance a nerovnost, jak je toto reprodukováno a jakým způsobem setrvává skrze verbální a neverbální sociální a politický kontext. (van Dijk, A. Teun. *Prejudice in Discourse*, 1984). Ve své práci o kritické diskursivní analýze uvádí, že kritická diskursivní analýza musí splňovat řadu požadavků, aby mohla účinně realizovat své cíle: aby byla akceptována, musí být pro daný výzkum nejlepší možnou cestou; zaměřuje se spíše na sociální problémy a politické otázky, než na aktuální paradigmaty a populární témata. Empiricky adekvátní kritická analýza sociálních problémů je podle něj obvykle multidisciplinární, jak je uvedeno již výše; spíše než o výčet se snaží o interpretaci sociální interakce a sociální struktury; konkrétněji se kritická diskursivní analýza zaměřuje na způsoby, jak diskurs přijímá, potvrzuje, legitimizuje, reprodukuje nebo zpochybňuje vztahy moci a dominance ve společnosti. (van Dijk, A. Teun. *Prejudice in Discourse*, John Benjamins Publishing Company, 1984, 3. kapitola). Z mého pojetí této práce a stanoveného výzkumného tématu se jeví diskursivní analýza jako nejlepší možná varianta kvalitativní metody zkoumání. Na počátku byla pro toto téma zvolena metoda kvalitativní obsahové analýzy, která se nakonec ukázala jako méně vhodná kvůli druhu zkoumaného vzorku textů, které mám k dispozici a povahy závěru, který nám plyne z výzkumu. Obsahová analýza se spíše zaměřuje na sémantickou redukci textu zkoumaných dokumentů a zkoumá se výčet kódů, (Balíková, Marie. *Obsahová analýza*. Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (online), Praha: Národní knihovna ČR, 2003).

2.4. Výzkumné téma a sběr dat

Moje výzkumná otázka, či lépe řečeno výzkumné téma je: objevující se autostereotypy, jakož i heterostereotypy národní povahy. Moje práce je o československé neoblíbenosti v jisté časové periodě a já si pokládám otázku, jak se v lidové kultuře o tomto tématu hovořilo, co si o tom lidé mysleli, jak bylo toto téma uchopeno dobovým tiskem a jaké se při tom objevovaly národní stereotypy, jak to mohlo souviset s Peroutkovým textem o národní povaze a zároveň zda to mohlo mít návaznost na spor o Těšínsko, který se odehrál zhruba deset let před tím.

Zájem o téma naší neoblíbenosti ve světě u mě vzbudil článek v časopisu Přítomnost, který vyšel v únoru roku 1931, je na titulní straně a jmenuje se zcela výmluvně - Proč nás nemají rádi? V tomto článku jsem viděla souvislost s tvrzením Iva Barana v jeho článku o sporu o Těšínsko, kde píše, že tento spor zapříčinil nepřátelskou politiku Polska vůči Československu ve 30. letech. Proto jsem se rozhodla nezkoumat pouze tento článek v Přítomnosti, nebo jenom články v Přítomnosti, ale hledat zmínky o naší neoblíbenosti i v ostatních celostátních periodících.

Ve 30. letech vycházela na našem území více jak stovka periodik, toto je snadno dohledatelné v seznamu Národní knihovny. Omezila jsem se tedy pouze na celostátní periodika, což mě dále omezilo dostupností těchto listů, protože toto období spadá do fondu ohrožených tiskovin povodní z roku 2002. Můj výzkumný vzorek se tedy skládá z časopisů: České slovo, A-Zet, Lidové noviny, Národní listy a Přítomnost. Mám celkem 15 článků, které rozebírám. Po jednom článku z Českého slova, A-Zetu a Národních listů, dva články z Lidových novin a dva články z Přítomnosti, které jsou v dalších číslech doprovázeny sedmi čtenářskými reakcemi.

Pro náhled do společenského diskursu je velmi cenná kombinace redaktorských článků deníků, které jsou s časovým odstupem shrnuty jak v člancích od redaktorů Přítomnosti jako týdeníku, tak čtenářskými reakcemi, které otiskla Přítomnost, protože diskursivní analýza si klade za cíl, jakým způsobem lidé konstruují smysl a význam pomocí textu, (Hansen, Lena. Security as Practise: Discourse Analysis and the Bosnian War, Routledge, 2006, kapitola: States of political discourse). A nejen to, ale jak je zmíněno výše, tak zde můžeme sledovat právě odlišný styl a dikci v závislosti na tom, kdo článek psal a za jakým účelem. Můžeme zde sledovat názorovou shodu, nebo naopak rozdíl v postojích k událostem, nebo společenským termínům a také samozřejmě používání stereotypů a generalizace v souvislosti s prezentací vlastních názorů veřejnosti.

2.5. Výsledky výzkumu

Hned po prvním přečtení všech článků, které jsem vybrala jako vzorek ke zkoumání, se nám jasně ukazuje odlišná významotvorná dimenze v každém z těchto článků. Co se týče struktury textu, liší se v

závislosti na rubrice, ve které se daný článek otiskl. Články tištěné ve sportovních rubrikách se nejprve zabírají herními postupy a výsledky, naopak sloupek napsaný v Lidových novinách, či články v Přítomnosti o sportovním průběhu neinformují a nezaobírají se vlivem hry na skutečnost československé neoblíbenosti skoro vůbec, respektive vůbec.

České slovo otisklo ve své sportovní rubrice 12. února článek „Kdy konečně získají českoslovenští footballisté obdiv a sympatie Paříže?“, (České slovo, 12. února 1931, číslo 37, str. 8). Článek se svým rozsahem řadí k těm obsáhlejším sportovním sdělením a pojednává o nadcházejícím fotbalovém utkání našich hráčů v Paříži. Poslední podnadpis se jmenuje Nepopulární Čechoslováci. V tomto odstavci zaznívá kritický tón vůči našim sportovcům. Nejsme oblíbení, protože jsme namyšlení a vychloubační a nehrajeme fair-play. Autor článku varuje, že pokud si v následujícím zápase ve fotbale v Paříži nenapravíme reputaci, uzavře se nám poslední země, kam jsou naši sportovci ještě zváni. Důležité zde je, že článek řeší pouze sportovní chování a vyznívá vůči našincům kriticky.

Kritické naladění redakce vůči československým sportovcům je znát z každého řádku, dokonce se zde v souvislosti s tím mluví o Paříži jako o posledním zahraničním místě, kam jsou naši sportovci zváni. Což je pravděpodobně nadsázka, ale to soudím pouze podle toho, že se nikde jinde tato informace nepotvrzuje.

A-Zet o den později, tedy 13. února otiskl na své titulce „Československý sport v zápase o svoji mezinárodní popularitu“, v perexu je napsáno, že *je nutno důkladně prozkoumat příčiny neoblíby českých mužstev za hranicemi. - Události v Krynici a jejich vysvětlení. - Je třeba už jednou nastoupiti cestu k získání sympatií evropské veřejnosti,* (A-Zet, 13. února 1931, číslo 38, str. 1). Tento deník vydávalo České slovo a při tom mají oba redaktori odlišný názor. Na rozdíl od předchozího článku v Českém slově se zde Čechoslovákův redaktor zastává a snaží se dokázat, že za svou neoblíbenost neneseme vinu. Neoblíbeni jsme prý jenom u Poláků a u Maďarů, a to že nesouvisí se sportem a fair play. Na obranu uvádí fakta, jako že naši sportovci během zápasů nikoho nezranili, naopak že sami byli faulováni a také že nepřátelské diváky z Krynice nesmíme brát jako vypovídající hodnotu měřící naši neoblíbenost a uvádí příklady chvály na naše sportovce, jak od jistého Poláka, který prosí, aby nepovažovali obecnost v Krynici za mluvčí všech Poláků, tak dalších národních představitelů, s jejichž hráči jsme soutěžili. Poslední odstavec zní méně optimisticky, ale zároveň je pro nás důležitý, protože se zde objevuje dávka sebereflexe. *Lze jen litovati, že právě v Polsku, s nímž politicky musíme velmi počítati, naši sportovci nedošli patřičného porozumění. Množství těch národů, kteří s námi nesympatisují, je ku podivu veliké a naše situace se nijak nelepší. Vytýkají-li se podobná nedorozumnění bezohledně footballistům, je třeba je říci i hockeyistům či tennistům, neboť neexistuje aristokracie ve sportu. Ostrou kritiku našeho teamu hockeyového přineslo zejména neutrální L'Auto a*

bude tedy třeba uvažovati o tom, jak změnití dnešní stav, kdy se nám možná křivdí, kdy však rozhodně sportem se dobře přijemnost našich národních vlastností nedoporučuje. To je problém vážný a všeobecný. Nesváru s Poláky dlužno jen litovati, ať už odpovědnost nese kdokoli. (A-Zet, 13. února 1931, číslo 38, str. 1). Zde se odráží mnoha autory o Československé historii zmiňovaná povědomost o slovanské sounáležitosti, které si byli Češi, potažmo Čechoslováci vědomi, či kam se řadili.

V Lidových novinách vyšla reakce na toto téma 14. února. Otiskly sloupek s názvem „A ještě něco o Krynici“ a ve sportovní rubrice - “Po krynickém turnaji dva polské hlasy“, (Lidové noviny, 14. února, č. 82, str. 4). Avizovaný sloupek popsal idylickou cestu směrem do Krynice, která se proměnila ve zklamání při příjezdu do samotné Krynice - *Hlavní, málo výstavní ulice byla pokryta na své jízdni dráze špinavou břečkou, kterou sáně sotva projížděly, chodníky plny bláta a louží, jakých ve Sv. Mořici nespatříte, spíše v ČSR, jak to zde vypadá v létě, vědí bozi, ale prach bude dominujícím živlem,* (Lidové noviny, 14. února 1931, č. 82, str. 4). V posledních dvou odstavcích je popsáno chování polských a maďarských fanoušků vůči nám, kde je patrná generalizace: *Při zápase Československo - Polsko, divák, který už viděl všelicos, těžko může zapomenout těch skoro nepřičetných projevů. Tyto projevy měly svůj původ již v předchozích zápasech, kdy odstavení Maďaři za vedení hraběte Bethlena - syna zaujali mezi obecenstvem vůči hrajícím Čechoslovákům frontu krajně nepřátelskou a Poláci se ukázali býti velmi učenlivými žáky, a tak slovanské pohostinství ustoupilo nenávistné zaujatosti. Čs mužstvo může děkovati bohům, že zápas s Polskem nevyhrálo, jinak by se zdravou kůží z Krynice neodešlo. Galoši hozenou pod nohy jednomu českosl. hráči nebude snad nikdo považovati za holubici míru. A tak byl to pocit stísněnosti více z těchto povážlivých zjevů, než ze sporotovního výsledku samého, který ovládl na konec ty, kteří nelitovali cesty do tak nehostiného koutu,* (Lidové noviny, 14. února 1931, č. 82, str. 4).

Zde tedy čteme kritický text vůči pořadatelům mistrovských utkání v ledním hokeji. Není zde komentována ani hra, ani chování hráčů, pouze osobní dojem redaktora. Což se od sloupku očekává, takže nám to dává jasný pohled konkrétního jedince. Článek má v čtenáři vzbudit pocit nezaujatosti, avšak opak je pravdou. Již porovnání Krynice se Svatým Mořicem je jakýmsi úšklebkem, jakoby chtěl pisatel dát najevo, že polská Krynice pro nás nemůže být soupeř, nebo někdo, od koho jsme oprávněni sklidit kritiku, protože tam není nic, k čemu bychom mohli vzhlížet.

Ve druhém z článků, který otiskly Lidové noviny v tom samém vydání, se píše o krynickém mistrovství více. *Všichni znalci polských poměrů vědí, že Krynice nebyla pro čs. mužstvo ideálním místem turnaje, ježto se tam soustředilo zejména obyvatelstvo západní Haliče, jehož antagonismus k čs. republice datující se ještě z dob rakouských, je dobře znám,* (Lidové noviny, 14. února 1931, č. 81, s. 5). Článek je postaven tak, že se bere v potaz jak hra našich hokejistů, tak společenské poměry. Opět čtenář

dochází k tomu, že nejde o nepřátelství celého Polska a jiných evropských států, ale konkrétních oblastí. Cituje zde polský list *Slowo*, který píše o tom, jak jsou českoslovenští hokejisté neoblíbení a zcela neprávem se jim při hře křivdí. Zajímavé je ale konstatování redaktora na konci článku, jestli tato celá nevraživost není prostá závist. Což považuji za stěžejní informaci z celého článku. V posledním odstavci toto komentuje autor Lidových novin tím, že takový je názor události v Krynici jednoho ze středních polských listů. Pak ale napíše, že *není pochyby, že ve slavnostní výstroji hockeiových mužstev nevyčníká právě dres čs. Mužstva přílišnou elegancí, což snad při známé marnivosti Poláků hrálo též určitou roli*, (Lidové noviny, 14. února 1931, č. 81, str. 5). V této poslední větě máme jasnou ukázkou heterostereotypního označení. Na jedné straně se autor snažil negeneralizovat, aby poukázal na to, že nesmíme brát krynické fanoušky jako mluvčí všech Poláků a na straně druhé je jako národ, označí za marnivé, což v kontextu celého článku zní téměř jako urážka.

Národní listy otiskly obsáhlejší článek, téměř přes celou stranu hlavní sportovní rubriky. Hned v prvním odstavci zjišťujeme, že odvaha k pravdě je u nás velmi nepopulární, spíše se píše prý o negativě než o pokrocích a že zklamání z Krynice je pro nás velmi typické. (Národní listy, 16. února 1931, č. 47, str. 4). V článku se redaktor snaží vysvětlit sportovní neúspěch na hráčské dovednosti a možnostech našeho týmu. Československý tisk prý psal příliš nekriticky a vzbuzovaly se příliš velké naděje. Redaktor článek rozdělil do odstavců, které projednávaly jednotlivé sporné body krynického mistrovství, a to zda hráči splnili očekávání, vylosování turnaje, systém mistrovství, zaujatost obecnosti a jaký byl náš úkol. Všechno prý fungovalo tak, jak mělo, bohužel naši nejlepší hráči byli přepjati neustálým nasazením. Takže konečné redaktorovo doporučení je, abychom nevzbuzovali ukvapené naděje, přání aby se mohli hokejisté pořádně vystřídat a také, že máme být v kritice věcní a rozvášní, (Národní listy, 16. února 1931, č. 47, str. 4).

Zde bych tento článek hodnotila z hlediska čtenáře jako dobře vyvážený a působící dojmem nezaujatosti a snahy o jasné projednání celé události. Samozřejmě s jasným důrazem a omezením se na hráče a sportovní stránku jako takovou. Chronologicky se dostáváme až k článku, který jako první vzbudil moji pozornost, a to je článek z 25. února v *Přítomnosti*.

V *Přítomnosti* 25. února vyšel článek „Proč nás nemají rádi?“ od Dr. Josefa Schieszla a hned po něm následoval článek na to samé téma od Dr. Alfreda Fuchse. Tento článek vyšel na titulní straně a v perexu stálo: *Události v Krynici upoutaly zase jednou pozornost české veřejnosti na otázku naší neoblíbenosti ve světě, která se nedá popírat. Uveřejňujeme o té věci mínění dvou autorů*, (Přítomnost, 25. února 1931, č. 8, str. 1). Pro přehlednost tyto dva články od sebe oddělím. První z nich se dotýká tématu hokeje jen velmi lehce. Dozvídáme se spíše o národní neoblíbenosti jako takové. Dozvídáme se, které národy nás mají a nemají rády, a které naopak my máme či nemáme

rádi. Autor píše, že od historiků slyší, že toto není dočasný jev a tudíž je nutné se tímto zabývat a hledat cestu k nápravě (Schieszl, 25. února 1931, č. 8, str. 113).

Autor se ptá, proč nejsme oblíbeni, polemika vede ke článku v Bohemii, zde se ale podle něj objevují jen nedostatky, ale neříká se, jak vznikají. Ocituji tady větu, která charakterizuje linku, která se táhne kritickými poznatky od více autorů: *Není to naše malost a kulturní nevyspělost v blízkosti národů velkých se starými kulturami, která nás nutí do situace kluka, jenž, aby na sebe upozornil, druhé nepřijemnostmi znepokojuje?*, (Schieszl, 25. února 1931, č. 8, str. 113). Autor se dále zaobírá naší společenskou a politickou nevyspělostí a klade důraz na to, že se máme vrátit k předválečným metodám a věnovat se kulturní, sociální a hospodářské a dobrovolné práci, protože dobrovolná práce zušlechťuje ducha a charakter, (Schieszl, 25. února 1931, č. 8, str. 114). V tomto článku lze pozorovat celospolečenskou kritiku, zejména obavu o ztrátu občanské společnosti ve smyslu zpolitizování veřejného prostoru.

Dr. Fuchs začíná svůj článek tím, že se o nás ve světě mnoho nepíše, a že to není na škodu. Na druhou stranu zejména sportovci poukazují na fakt naší mezinárodní neoblíbenosti a uvádí příklad Krynice. Jako nestranného svědka cituje list Bohemia, který uvádí důvod naší neoblíbenosti. A opět se tu problematizuje přílišné sebevědomí. V dalším úryvku nás přirovnává k „Prušákům“, jsme prý nejvíce neoblíbeni mezi Slovany, tak jako jsou Prusové nejvíce neoblíbeni u Němců. *Nedostatek sebevědomí působí, že chybí ta vlastnost, kterou „Bohemia“ nazývá otevřeností. Nadsazuje se sebevědomé vystupování z pocitu vnitřní nejistoty, ...*, (Fuchs, 25. února 1931, č. 8, str. 114). A také zde opět objevuje kritiku tisku, ve kterém se prý pere špinavé prádlo. Dříve když byl český tisk provinční a o všem rozhodovala Vídeň, to nevadilo, ale dnes, je tisk sledován zahraničními atašé a vše se sleduje, (Fuchs, 25. února 1931, č. 8, str. 115).

Tato poslední věta je velmi zajímavá pro nás z dnešního pohledu, protože naznačuje, že autor textu po tisku nepožaduje úlohu „hlídacího psa demokracie“, ale prezentaci národa. Zajímavé je, že ani jeden z autorů neuvádí v kritiku nikoho konkrétního ani konkrétní skupinu osob nebo úřad. Ani v jednom z článků ve smyslu kritiky sebeprezentace národa, či republiky nepadla kritika na ministerstvo zahraničí jmenovitě ani na jiné politicky činné osoby, které mají tuto úlohu na starosti, či přicházejí s ostatními státníky nejvíce do styku.

Dále tyto články v Přítomnosti z 25. února následují čtenářské reakce v dalších vydáních. Máme zde tedy několik navzájem nesourodých článků, ze kterých ale vyplývají společné body. Každý ten článek je psaný jiným tónem, máme zde názory, které se Československa zastávají a poukazují na to, že jsme neoblíbeni pouze částí jistých národů, že to od nich může být spíše závist, nebo naopak že jsme, jako mladý stát, ještě nenabylí dostatek zkušeností pro mezinárodní jednání, které by bylo více na úrovni.

Co se týče samotného konání mistrovství světa v hokeji a samotné události v Krynici, spíše se to hodilo pro rozpoutání celospolečenské diskuze nad tématem národní neoblíbenosti, jak psal dr. Schieszl. Na těch sportovních událostech je toto téma, tedy národní neoblíbenost, vidět pro širší veřejnost, protože politická jednání jsou často zákulisní, k těm se veřejnost často nedostane, na sportovních událostech vidíme, jak naše neoblíbenost prosakuje do všech kulturních vrstev.

Důležité je také podotknout, že o přesných příčinách se mnoho nehovoří. Což ale pro moji metodu není vůbec na škodu, protože to není mým předmětem zájmu. Články jsou psané více polemicky, formou úvahy. Navíc se setkáváme s více názory, které si navzájem protiřečí. Další články, které jsou nám k dispozici, jsou tedy čtenářské reakce na články v Přítomnosti. Těchto čtenářských příspěvků je celkem pět a jsou velmi různorodé.

Wladislaw Mergel jako první v dalším vydání Přítomnosti, 4. března 1931 uveřejňuje svoji úvahu nad článkem „Proč nás nemají rádi?“. Pan Mergel je Polák žijící v Praze a dlouhodobě sleduje události mezi Československem a Polskem, (Mergel, 4. března 1931, č. 9, str. 143). *...Bedlivě jsem pročetl všechny zprávy z Krynice v československém a polském tisku a dokázal jsem dokonce prosedět několik hodin se sluchátky na uších a naslouchat sportovní reportáži přímo z „bojiště“*, (Mergel, 4. března 1931, č. 9, str. 143). Z této citace můžeme usuzovat, že zájem o problematiku československo-polských vztahů měl pan Mergel opravdu velký. Píše, že se musí shodnout s československým tiskem v jednom, a to že naši hokejisté nejsou oblíbeni a dále, že vnímá tuto problematiku pouze u hokejových utkání, viděl prý hodně sportovních klání různých sportů a nikde nebyl nikdy problém, jako u hokeje. (Mergel, 4. března 1931, č. 9, str. 143). Řešení krynického zápasu vidí v tom, o čem se psalo i v ostatních článcích, a to o hlasování o počtu mužstev postupujících do finále, kde o systému výběru nejprve československá reprezentace hlasovala pro a druhý den, když se jí to nehodilo, podávala námítky, (Mergel, 4. března 1931, č. 9, str. 143). Dále pan Mergel kritizuje radiového hlasatele, který překroutil informaci o „galoši hosené na hřiště“, jak se psalo i v jiných článcích. Podle správného překladu ta bota patřila slabému rozhodčímu – Belgičanovi, ne našim hráčům, (Mergel, 4. března 1931, č. 9, str. 143). Poslední odstavec věnoval tomu, že uvedl příklady různých polských i československých listů, které jak píšou o mezinárodním vztahu obou zemí a že je velký rozdíl v tom, jak píšou okrajové deníky, které jsou zasaženy místními nesváry, za které můžeme považovat i spor o Těšínsko, protože jmenoval například plátek Obrana Slezska apod.

Jan Klokoč ve svém příspěvku hned na začátku vědomě připouští generalizaci, jako nezbytnost a navazuje tak na jakási fakta o tom, kdo nás rád nemá, kdo nás rád má a koho si jako národ zase ceníme my. Pokračuje tím, že se nejčastěji ukazujeme světu jako turisté a sportovci a jestli vnímáme, jací jsme nehezcí, (Jan Klokoč, Přítomnost, 11. března 1931, č. 10, 157). V tomto bodě vidíme, co si

tento čtenář Přítomnosti myslel, že byl důvod naší národní neoblíbenosti. *Strojíme se špatně, chodíme špatně a ideologové a církevníci byli jsme a jsme nesnesitelní. ... Prodléval jsem mezi mnohými národy, ale nikdy jsem nepoznal lidu nepřívětivějšího, než je český,* (Jan Klokoč, Přítomnost, 11. března 1931, č. 10, 157). Podle pana Klokoče, je nejhorší česká vlastnost nezdvořilost.

Paul Maruldani dává naši neoblíbenost za vinu oficiální propagandě. *Váš národ cizina, bohužel, nezná tak, jaký je ve skutečnosti. Při tom je však vždycky lépe, zůstane-li úplně nepoznán, než je-li uváděn ve známost vaší oficiální propagandou. ... Nikdo by nezáviděl mladému státu jeho sílu, kdyby ji užíval slušnou formou. Tu však hřešíte téměř vždy. Ať už jde o hospodářská jednání nebo sportovní podniky. Kdo se uměl orientovat v zahraničních časopisech o dojmu, kterým působili vaši representanti na cukérní konferenci v Bruselu anebo na fotbalovém turnaji v Ženevě na neutrální a nezaujaté diváky, ten musí dosvědčiti, že to nebyla vaše hospodářská nebo sportovní zdatnost, která vám byla vytýkána, nýbrž forma, ve které jste ji projevovali,* (Paul Maruldani, Přítomnost, 11. března 1931, č. 10, 158). Vinu za mezinárodní neoblíbenost tedy přikládá výhradně československé reprezentaci. Důležitá je zde také pozice, kterou tento autor ve svém článku zaujímá. Nepíše to z pozice našince, ale z pozice cizince. Z článku o sobě nic neprozrazuje, ale o Československu píše ve druhé osobě a i jeho jméno napovídá, že není původem Čechoslovák.

Čtvrtý autor, Ondřej Sekora, jednoznačně kritizuje hráče a jejich hru. Píše, že se pouze ženou za výhrou a nehrají pro diváky hezkou hru. Pokud jim to nevychází, tak se hned podávají protesty, což prý působí směšně. Objevuje se zde, ale nepřímá spojitost s kritikou vedoucích vrstev, protože píše, že oni sami za to nemohou, protože společenské očekávání je příliš veliké a sportovci, kteří hrají průměrnou hru, nejsou společenskou reprezentací vůbec oceněni. (Ondřej Sekora, Přítomnost, 11. března 1931, č. 10, 159).

Autor podepsaný jako Dr. Fr. Slabihoudek míní, že jako malý stát jsme zatíženi přílišnou generalizací. Jiné národy nás posuzují podle jedinců, se kterými měli tu čest, tudíž podle jednotlivců. Dále píše: *Nepokládám za správné hledati příčiny antipatie vůči nám jen v samých a dokonce v jakési úzkosti a slabosti. Národové kolem nás mají nejméně práva nás kritizovat jako národ a projevovat své antipatie. Byla-li Krynice příčinou těchto nových debat, jací jsme, není to správné. Chování Poláků ukázalo, že stojíme společensky daleko výše, poněvadž u nás by nikdo neporušil primitivní povinnosti pohostinské (alespoň ne pořadatelstvo a oficiální kruhy). Poláci ukázali, že nedovedou se ovládati, nejsou ukáznění; tudíž ne naše vina, ale jejich. Proto dlužno odmítnout naprosto zpytování našeho svědomí a málo sebevědomí. A v mezinárodním životě slabost nikterak nepřispívá k příznivému úsudku o druhém národě. Máme právo a povinnost činiti z události v Krynici důsledky,* (Dr. Fr. Slabihoudek, Přítomnost, 11. března 1931, č. 10, 160). Ve svém článku se vyjadřuje v tom duchu, že si

Čechoslováci svůj stát vydobyli poctivou prací a že to, že nás jinde nepřijímají, je pouze marnivost. V jeho příspěvku se objevuje mnoho stereotypních přirovnání, jak o vlastním národu, tak o jiných.

Autor, který se podepsal pouze iniciálami J. H. uveřejnil svou reakci na pana Mergela v Přítomnosti z 18. března 1931. Má opět trochu jiný pohled na onu stížnost československé reprezentace a také uvádí svůj pohled na žurnalistickou činnost polské strany. Můžeme to shrnout jako stížnost na pomluvy, které polský tisk šíří. *Vyznamenalo se ovšem i pořadatelstvo. Nikdy nezakročilo a nenapomenulo obecnstvo, ani když padaly hrubé nadávky. To se omluviti nedá. Tak daleko „animosita“ jíti nesmí. Při trochu dobré vůli a dávce slušnosti dalo se těmto hanebným výjevům lehce zabrániti nebo jim alespoň čeliti pomocí megafonu, jak se ukázalo v poslední den závodu. Na druhé straně však s velkou pohotovostí bylo zakročeno vůči výpravě Čedoku, již, jak si někteří stěžovali, chtěli strážníci ze stadionu vypuditi za přečin, jehož se dopustili tím, že potleskem a voláním vítali hráče československé při vstupu na hřiště. Vystavovati hosty veřejnému posměchu a nadávkám před mezinárodní společností jest hanbou. To byl reprezentační team československý, ale již nadávky, jako „česká sv ...“, „Pepíci“ atd., šly dále, než na adresu hráčů, (J. H., Přítomnost, 18. března 1931).* Autor celou věc popisuje z vlastní zkušenosti, protože uvádí, že na rozdíl od pana Mergela v Krynici byl. Nadále uvádí, že tyto události a jiné nevráživosti v tisku nechce svalovat na celé Polsko, ale apeluje na tisk i na československo-polské společnosti, aby tyto události řešily, protože je v zájmu obou národů spolupracovat a navzájem se podporovat, (J. H., Přítomnost, 18. března 1931, č. 11, str. 176).

Poslední příspěvek je od autora z Ukrajiny, podepsal se jen jako Ukrajinec a napsal: *Překvapili mne jako Nečecha projevy národní sebekritiky v „Přítomnosti“.* *Domnívám se, že tato sebekritika jest příliš ostrá a že v mnohém směru přednosti českého národního charakteru jsou považovány za vady.* (Ukrajinec, 25. března 1931, č. 12, str. 191). V tomto článku se autor zmiňuje o trpící osmimilionové ukrajinské menšině v Polsku a vyjadřuje sympatie k české straně, která se jako prý jediná zajímá o tamní problémy. Celý článek je vlastně postavený spíš na kritice Poláků vzhledem k polsko-ukrajinským sporům a vyjádření podpory a obdivu vůči Československu, které si vybojovalo svůj stát a buduje demokracii.

2.6. Závěr

Toto je můj veškerý sesbíraný materiál, jehož originál přikládám v příloze této práce k nahlédnutí. Nyní se pokusím o shrnutí názorů, které se objevují na téma této práce, a to národní neoblíbenost. Jaké se objevují názory, četnost toho kterého názoru a s tím spojené auto a heterostereotypní vnímání a vyjadřování. Pro přehlednost jsem sestavila názorové shrnutí, které má pro můj výzkum

vypovídající hodnotu, ne tak proto, že hledáme odpověď na otázku, jak to s tou naší neoblíbeností doopravdy bylo, ale jak se o ní psalo.

- Odmítání generalizace mezinárodní neoblíbenosti, pouze připuštění faktu, že nás nemají rádi Maďaři a část Poláků, což je prý dáno historicky – 4x
- Národní neoblíbenost kvůli stylu hry československých sportovců – 3x
- Národní neoblíbenost kvůli oficiální státní reprezentaci – 5x
- Národní povahový rys, nezdvořilost – 1x
- Celkové odmítnutí problematizace mezinárodní neoblíbenosti – 1x

Toto shrnutí je čistě orientační a neznamena to výsledek výzkumu, protože diskursivní analýza takový výsledek výzkumu nevyjadřuje. Je to pro mě nástroj, jak se zorientovat v četných argumentacích a pojmenování jednotlivých kategorií napovídá, jakým způsobem ve svém výzkumu zohledňuji zkoumaný vzorek. Práce se všemi těmito texty vyžadovala neustálou systematickou práci i přes to, že se nejednalo o použití metody obsahové analýzy. Nejdříve jsem si musela stanovit vzorek, který budu zkoumat, což zahrnovalo obeznámení se s dobovým tiskem a jeho dopadem na širokou veřejnost, jak jsem popsala výše, pročítání periodik od roku 1930 do roku 1932, protože mě samozřejmě z výzkumného hlediska zajímalo, zda se o této problematice psalo pouze v období kolem mistrovství světa v Krynici, či zda to bylo téma diskutované v dlouhodobém časovém horizontu a jakým způsobem se o něm případně psalo. Získala jsem tím ale i jistý druh náhledu na dobový tisk, který jsem pak uplatnila při pročítání kýžených článků, protože jsem se lépe orientovala v rubrikách, ve stylu, jakým jsou články psané a taky samozřejmě v jazyce – stylu a dikci, která se používala.

Následné řazení článků vycházelo z logiky věci, začala jsem od nejstarších po nejnovější, tím jsem tedy skončila u čtenářských reakcí. Díky všem informacím, které jsem načerpala z čtení o krynických událostech, jsem si udělala pokaždé obrázek, který se neustále lehce měnil, protože těch článků je více, při každém dalším pročtení jsem získávala nový pohled na věc, pamatovala jsem si více informací z článků předchozích, a tím se mi rýsoval model, jakým jsem články nahlížela, abych srovnávala informace, které jsem potřebovala k tomu, abych nahlédla dobový diskurs. Nedělala jsem klasické kódování jako například u obsahové analýzy, to se u diskursivní analýzy neuplatňuje právě z povahy této metody. Prováděla jsem jisté systematické řazení informací, které pro mě měly vypovídající hodnotu. To znamená, že jsem neustále pracovala s výzkumnými otázkami, které jsem si položila na začátku výzkumné práce. Bez tohoto základního tématu bych se v mé práci ztratila. Na základě četby mého vzorku článků můžeme dojít k různým závěrům, přesně podle toho, jakou si zvolíme výzkumnou otázku, či výzkumné téma.

Na začátku empirické části jsem uvedla jako výzkumné téma této práce objevující se autostereotypy, jakož i heterostereotypy národní povahy. Československá neoblíbenost ve 30. letech minulého století a kulturní diskurs, který toto téma odrážel, také reflexe textu Ferdinanda Peroutky, který se zabýval národní povahou a v neposlední řadě také reflexe událostí kolem Těšínska a problematika mezinárodního konfliktu s Polskem, který se odehrál zhruba deset let před mistrovstvím světa v polské Krynici. Tento teoretický podklad jsem používala neustále jako podklad pro svůj poznámkový aparát k článkům, které jsem studovala. Abych se neztrácela v tom množství informací a poznámek, které jsem si vypisovala na základě studia historických článků, musela jsem se striktně držet mé teoretické části, která uvádí tuto práci a dává jí rámec, který by výzkumná část neměla překračovat.

2.7. Diskuze nad výsledky výzkumu

Téma mezinárodní neoblíbenosti je generalizace sama o sobě. Tudíž můžeme tvrdit, že sledování polemiky nad tímto tématem je vlastně studium generalizace a stereotypního vnímání jako takového a nemusíme si pokládat otázku, zda se stereotypy objevují, či nikoli. Moje práce, přesněji moje citace z dobového tisku společně s komentáři, měla podhalit téma stereotypního vnímání v Československu na počátku 30. let. Co si lidé mysleli o sobě samých a co si tehdejší Čechoslováci mysleli o jiných národech a co si mysleli, že si jiné národy myslí o nich samotných, toto vše máme k dispozici v mém výzkumném vzorku a s těmito informacemi jsem pracovala. Tyto informace jsem sbírala v tisku, tudíž nejde o oficiální státní dokumenty, tím pádem nám výsledky mé práce ani nepomáhají při výkladu zahraniční politiky Československa. Jde pouze o dobový kulturní diskurs, který má samozřejmě také své limity ve svém zpracování, a to především rozsahové. Tato práce by se dala dále rozšiřovat sběrem dalších dat i při stejně kladené výzkumné otázce. Toto jsem si při svém výzkumu plně uvědomovala, a proto jsou moje interpretace častěji stručné. Touto prací zavdávám podnět k dalšímu studiu tohoto tématu, protože je to téma téměř ojedinělé a velmi málo diskutované.

Interpretace jednotlivých textů na základě objevujících se stereotypů byly v tomto případě poměrně jednoduché, výběr zkoumaného vzorku byl vhodnou ukázkou. Stereotypní označení se objevovala hojně a z mého pohledu dobře charakterizovala svou dobu. Tedy z mého pohledu se styl a charakter použitých stereotypních označení shodoval s dosavadním předpokladem na základě teoretické části této práce, tedy kontext vzniku Československa a územní spory s Maďarskem a Polskem. Názory na neoblíbenosti se však dají velmi těžko shrnout do jednoho názorového proudu. Dokonce naopak jdou často proti sobě. Co považuji já za nové a zajímavé, je problematika československé zahraničně-politické reprezentace. Diskuze nad československou zahraničně-politickou reprezentací ve 30. letech minulého století by ale přesahovala rámec této práce. Návaznost na Peroutkův článek o národní

povaze se mi v tomto případě zdá příliš vágní, protože nemám dostatek nasbíraného materiálu, který by s jeho prací souvisel. Ale záměrně jsem tuto práci nechala v teoretické části, protože jako historický kontext nám tento text slouží velmi dobře.

Tento příspěvek, který odevzdám jako svoji bakalářskou práci, je možné považovat za námět k dalšímu studiu a rozšíření metody analýzy diskursu, pomocí které by se toto téma dalo uchopit mnoha způsoby. Například by se dalo sledovat, jakou roli hrála masová média v utváření stereotypního obrazu Československa a jeho národa nebo politických vůdců. Jakým způsobem se udržoval stav moci a dominance v tehdejší společnosti díky užívaným stereotypním přirovnáním v masových médiích, či pouze tisku. Věřím, že tato práce bude inspirací pro další studenty pro další studium jak stereotypů národní povahy, tak neoblíbenosti Československa v meziválečném období.

Seznam literatury:

Allport, Gordon W., O Povaze předsudků, 2004

Balíková, Marie. Obsahová analýza. Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (online), Praha: Národní knihovna ČR, 2003

Baran, Ivo. Dějiny a současnost, kulturně historická revue. Spor o Těšínsko a jeho důsledky, 2009

Cardwell, Mike. Dictionary of Psychology, 1999

Čermák, Ivo. Řiháček, Tomáš. Hytych, Roman. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy, 2013

van Dijk, A. Teun. Analyzing Racism Through Discourse Analysis: Some Methodological Reflections, 1993

van Dijk, A. Teun. Prejudice in Discourse, 1984

Fairclough, Norman. Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research, 2003

Hahn, et al, Stereotyp, Identität und Geschichte. Die Funktion von Stereotypen in Gesellschaftlichen Diskursen, 2002

Hansen, Lene. Scurity as Practise: Discourse analysis and the Bosnian War, 2006

Havelka, Miloš. Sociologické texty: Skupinové mentality. Historické a systematické předpoklady tematizace problému mentalit v sociologii, 2002,

Hendl, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace, 2008

Holý, Ladislav. Malý český člověk a skvělý český národ, 2001

Meyer, M. Between theory, method and politics: positioning of the approaches to CDA, 2002

Olivová, Věra. Dějiny první republiky, 2000

Peroutka, Ferdinand. Jací jsme, 1924

Rychlík, Jan. Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992, 2012

Tajfel & Turner. An integrative theory of intergroup conflict. The social psychology of intergroup relations Wetherell, et al, Discourse as Data, A Guide for Analysis, 2001

Zábrodská, Kateřina. Variace na gender, 2009

Seznam literatury:

České slovo, 12. února 1931, číslo 37

A-Zet, 13. února 1931, číslo 38

Lidové noviny, 14. února 1931, č. 82

Lidové noviny, 14. února 1931, č. 81

Národní listy, 16. února 1931, č. 47

Přítomnost, 25. února 1931, č. 8

Mergel, 4. března 1931, č. 9

Jan Klokoč, Přítomnost, 11. března 1931, č. 10

Paul Maruldani, Přítomnost, 11. března 1931, č. 10

Ondřej Sekora, Přítomnost, 11. března 1931, č. 10

Dr. Fr. Slabihoudek, Přítomnost, 11. března 1931, č. 10

J. H., Přítomnost, 18. března 1931, č. 11

Ukrajinec, 25. března 1931, č. 12

